

Pregledni znanstveni članek/Article (1.02)

Bogoslovni vestnik/Theological Quarterly 84 (2024) 2, 391—401

Besedilo prejeto/Received:05/2024; sprejeto/Accepted:06/2024

UDK/UDC: 159.964:316.356.2:303.025

DOI: 10.34291/BV2024/02/Pate

© 2024 Pate, CC BY 4.0

Tanja Pate

Uporabnost empirične fenomenologije na področju raziskovanja družine in medosebnih odnosov: teoretični in metodološki vidiki

The Utility of Empirical Phenomenology in the Field of Family and Interpersonal Relations Research: Theoretical and Methodological Aspects

Povzetek: Empirična fenomenologija je na področju kvalitativnega raziskovanja pomembna metoda. Njen cilj je natančno opisovanje, kako posameznik doživlja pojave. Prispevek obravnava fenomenologijo v psihološkem raziskovanju ter njen pomen v zakonski in družinski terapiji in raziskovanju medosebnih odnosov in doživljanj. Osnovna teza prispevka je, da predstavljena metoda omogoča globoko razumevanje subjektivnih izkušenj posameznikov v zakonski in družinski terapiji ter osvetluje kompleksnost medosebnih odnosov in posameznikovih doživljanj. To pa prispeva k boljšemu razumevanju človekove izkušnje na duhovni, psihični in socialni ravni življenja ter obenem k razvoju učinkovitejših terapevtskih intervencij. Poudarjena je uporaba fenomenološke metode v psihoterapiji, kot sta opisna in interpretativna fenomenološka analiza, ter implikacije za klinično prakso.

Ključne besede: kvalitativno raziskovanje, opisna fenomenologija, interpretativna fenomenologija, subjektivna izkušnja, medosebni odnosi

Abstract: Empirical phenomenology is an important method in the field of qualitative research, which aims to accurately describe an individual's experience of phenomena. The paper discusses phenomenology in psychological research and its relevance in marriage and family therapy and research on interpersonal relationships and human experiences. The basic thesis of the paper is that the method presented provides a deep understanding of the subjective experiences of individuals in marriage and family therapy and sheds light on the complexity of interpersonal relationships and individual experiences. This contributes to a better understanding of human experience in the spiritual, psychological and social dimensions of life and to the development of more effective therapeutic interventions. Applications of the phenomenological method in

psychotherapy, such as descriptive and interpretive phenomenological analysis, are highlighted, as well as implications for clinical practice.

Keywords: qualitative research, descriptive phenomenology, interpretive phenomenology, subjective experience, interpersonal relationships

1. Teoretično ozadje in terminologija

Fenomenologijo je za eidetske znanosti razvil nemški filozof Husserl (1859–1938). Gre za metodo, ki proučuje splošna bistva ali trajne značilnosti stvari. Husserl se je ukvarjal s problemom, kako se predmeti, dejanja in dogodki odražajo v zavesti akterja. Fenomenološko raziskovanje je predstavil kot vprašanje, ki se začne iz perspektive brez hipotez ali predpostavk in katerega odgovor je bolj opisne kot razlagalne narave. Osrednji predmet fenomenologije je torej ‚izkušnja‘, ki jo lahko razumemo kot zavest o fizičnih stvareh, občutkih, razpoloženjih, dejavnostih in vrednotah. Husserlova deskriptivna fenomenologija se ukvarja z vprašanji epistemologije (Christensen, Welch in Barr 2017, 113–118). Raziskovalcu omogoča, da odmisli predhodno znanje ali predsodke o pojavu, da lahko tako ugotovi bistvo pojava – pa tudi to, kako posamezniki predmetom svoje zavesti pomen pripisujejo subjektivno.

S fenomenologijo je povezanih več ključnih konceptov. Eden od njih je ‚naravna naravnost‘, ki označuje vsakdanji način zavesti, za katerega je značilno prepričanje o obstoječem sistemu smisla v svetu. V tej vsakdanji obliki zavesti je dvom o naravi resničnosti odpravljen (Daly 2007, 95). ‚Namenskost‘ se v fenomenologiji uporablja za opis načinov, kako usmerjamo pozornost na predmete v našem izkustvu, in za opis lastne pristranskosti (Merriam 2002, 93). Subjekt in objekt sta v fenomenologiji neločljivo povezana in ju zato ločeno ni mogoče ustrezno opisati. Namenskost ne zadeva namena ali premišljenosti v delovanju, pač pa odkriva načine, kako posamezniki objektivni svet, s katerim so v interakciji in v katerem sodelujejo, osmišljajo subjektivno (Daly 2007, 95; Moustakas 1994, 28).

‚Intersubjektivnost‘ izhaja iz ideje, da zavest o vsakdanjem življenjskem svetu nikoli ni povsem zasebna, temveč je del skupne – deljene – družbene realnosti. Ko delujemo v tem svetu, predpostavljamo, da z drugimi delimo zavest o isti osnovni resničnosti. Čeprav je dojemanje resničnosti subjektivno, obstajajo skupni elementi in skupni pomeni, ki zagotavljajo platformo za družbeno interakcijo (Eberle 2014, 190). Poleg tega posamezniki v procesu interakcije z drugimi prispevajo k intersubjektivnosti svojih vsakdanjih svetov (Dahlberg 2006, 11–19). V intersubjektivnem okviru se v svet aktivno vključujemo in (pre)oblikujemo situacije, ki jih doživljamo. Zato obstoječi življenjski svet naša dejanja (so)oblikuje, hkrati pa ta svet s svojimi dejanji tudi spreminjamo (Daly 2007, 96). Našo sposobnost delovanja v tem svetu zdravega razuma oblikujejo sedimentirane plasti znanja, ki ga imamo o svetu. Naše razumevanje sveta v vsakem trenutku obsega naše akumulirane osebne izkušnje, ki nastajajo z našim sodelovanjem v družbenem svetu. Naša ‚za-

loga znanja' je naša subjektivna referenčna točka za razumevanje vsakdanjega življenjskega sveta (Daly 2007, 96; Eberle 2014, 187). Ena od funkcij naše trenutne zaloge znanja je, da življenjskemu svetu daje občutek predvidljivosti. Na podlagi naših preteklih izkušenj pričakujemo, da se bodo prihodnji dogodki ujemali z našo shemo poznane resničnosti. Poznavanje preteklosti nam omogoča predvidevati prihodnost: kar je bilo tipično v preteklosti, lahko pričakujemo, da bo tipično tudi v prihodnosti. Poznavanje preteklih dogodkov služi tudi kot sredstvo za spopadanje z novimi izkušnjami (Daly 2007, 96; Eberle 2014, 188). Kadar se nove izkušnje z našimi 'tipizacijami' ujemajo, to zalogo znanja preprosto potrjuje brez prekinitev. Kadar pa se kako dejanje s prejšnjimi tipizacijami in preteklimi izkušnjami ne sklada, je sprejeta resničnost postavljena pod vprašaj. Travmatični dogodki in nesreče pogosto zahtevajo novo razlago vsakdanjega življenjskega sveta, saj sprožijo radikalno preureditev vsakdanje resničnosti (Daly 2007, 96).

2. Empirična fenomenologija

Čeprav je bila fenomenologija zasnovana kot filozofski miselni sistem, so se njena metodološka priporočila izkazala kot zelo uporabna za družboslovne raziskave, zlasti na področju psihologije in psihoterapije. Po Husserlu je fenomenologija povezana z zavestjo, z vsemi vrstami izkustva, z dejanji in njihovimi povezavami – empirična fenomenologija pa je vezana na konkretno doživeta dejstva (Christensen, Welch in Barr 2017, 113–118). Znanost o izkustvu ima namreč za svoj predmet tok duševnih procesov zavesti v konkretni polnosti in celovitosti, s katero v svojem konkretnem kontekstu nastopajo. Za prenos filozofskih idej in načel fenomenologije na empirično področje je zelo zaslužen Alfred Schutz (1970, 51–84). Pod vplivom Weberovega metodološkega načela '*verstehen*' je Schutz iskal takšno pot za izvajanje znanstvenih raziskav, da bi te omogočile 'sočutno razumevanje' posameznikovega zavestnega izkustva vsakdanjega življenja (Hammersley 2020, 286–289). Ker je s fenomenološko metodo mogoče analizirati vsako človeško izkušnjo, je ta pristop za psihološke raziskovalce postal zelo privlačen. Pionirji psihološkega raziskovanja (Van Kaam 1959; Giorgi 1970, 1994; Giorgi et al. 1975) so z empirično fenomenološko metodo proučevali teme kot npr. 'občutek razumevanja', 'učenje', 'biti žrtev' in druge pojave človeškega doživljanja. Temeljna razlika med fenomenologijo, ki se uporablja v empiričnem raziskovanju, in tradicionalno filozofsko fenomenologijo je upoštevanje izkušenj fenomena drugih ljudi – fenomenološka raziskava torej ni namenjena le osamljenemu prizadevanju raziskovalca (Giorgi 2000, 11–15).

Empirična fenomenološka metoda se bolj kot s prepoznavanjem bistva ukvarja z raznolikostjo in spremenljivostjo človeškega izkustva, saj trdi, da pri kontemplaciji pojava ni mogoče prezreti vseh predpostavk in predsodkov, ki jih ob tem doživlja raziskovalec. Empirična fenomenologija išče razumevanje bistva ali strukture fenomena in poskuša opisati pomen živete izkušnje tistega posameznika ali posameznikov, ki so s proučevanjem pojavom intimno soočeni ali na ta način vanj vključeni (Miller in Salkind 2002, 152–154; Merriam 2002, 93). Prvo metodološko na-

čelo empirične fenomenologije je določitev pojava ali fenomena, kar pomeni poiskati odgovor na vprašanje »Kaj je pojav, ki ga nameravamo obravnavati?«. To vključuje iskanje bistvene, formalne opredelitve, ki naj izraža invariantne lastnosti pojava. Drugo metodološko načelo je izvedba podrobne analize doživete izkušnje za razkrivanje konkretnih in posebnih značilnosti bistva izkušnje; pri tem raziskovalec uporablja zaporedne stopnje globljega razumevanja, ki vodijo do celovitega opisa proučevane izkušnje. Tretje metodološko načelo je samoreflektivno nadzorovanje kognitivnih in psihičnih procesov. Poskus postavitve fenomena v oklepaj (ang. *'bracketing'*) raziskovalcu omogoča, da svoje običajne načine spoznavanja kritično preveri in obenem razvije samorefleksivnost. Pri dostopanju do udeležencevega doživljanja je ključna že omenjena namenskost, ki pomeni nameren proces, s katerim raziskovalec odstranjuje lastno pristranskost in skuša fenomen razumeti z vidika posameznikovega lastnega pomena (Merriam 2002, 93–95).

Moustakas (1990, 13–30) je določil šest specifičnih hevrističnih raziskovalnih faz, ki temeljijo na določenih Husserlovih konceptih:

Začetna faza: ukvarjanje s temeljnim raziskovalnim vprašanjem, povezanim z raziskovalčevim procesom samoizpraševanja. V tej fazi se pridobijo konkretni podatki o posameznikih in hkrati določi način zbiranja podatkov o pojavu oziroma življenjskih izkušnjah udeležencev.

- Potopitev: raziskovalec se v celoti posveti intenzivnosti in polnosti proučevane izkušnje, tema postane središče posameznikovega obstoja. Okolje se na raziskovalca odzove tako, da ga vključi, pri čemer ljudje, kraji, srečanja, branje, narava ipd. ponujajo možnosti za razumevanje pojava (28). Percepcija pojava se spremeni iz zunanjega opazovanja v opazovanje iz notranjosti pojava.
- Inkubacija: raziskovalec se od intenzivnega proučevanja začasno odmakne in podatke pusti dozoreti na nezavedni ravni, kar omogoča nove perspektive. Obdobja poglobitve se izmenjujejo z obdobji inkubacije, to pa vodi do poglobljenih in preoblikovanih razumevanj pomenov.
- Iluminacija: to je naraven in spontan proces, ki vključuje nova razumevanja, razkritja in razkrivanje skritih pomenov. Zaznamovana je z intuicijo, celostnim razumevanjem in tihim znanjem. Raziskovalec tu opredeljuje edinstveno bistvo vsake doživete izkušnje, ki oblikuje kategorije podobnih podatkov in določi prvo raven razširjenih bistvenih lastnosti izkušnji.
- Ekspliciranje: pojasnjevanje vpogledov in razjasnjevanje pridobljenega subjektivnega znanja. Reorganizacija, dosežena v prejšnjih fazah, se zdaj prenese v običajno zavest, kar omogoča integracijo in interpretacijo izkušnje. Raziskovalec tu oblikuje hierarhijo kategorij, identificira podobnosti med razširjenimi bistvenimi lastnostmi in določi bistvo izkušnje za vsako kategorijo.
- Ustvarjalna sinteza: raziskovalec zbrane podatke predstavi v 'ustvarjalni sintezi', ki poudarja naravo in pomen zbranih izkušenj. Ustvarjalna sinteza je zgodba, ki prikazuje lastnosti, pomene in bistvo univerzalno edinstvenih izkušenj. Raziskovalec identificira in opiše popolnoma edinstvene podatke, izdelava deskriptivno teorijo, obenem pa zbrane podatke in oznake nenehno preverja.

Izraza kot sta ‚oznaka‘ in ‚kategorija‘ sta v procesu analize podatkov skupna tudi drugim empiričnim raziskovalnim pristopom, kot so npr. utemeljena teorija (Glaser in Strauss 1967; Charmaz 2014), analiza vsebine (Neuendorf 2017) in tematska analiza (Clarke in Braun 2021). Fenomenološki pristop zahteva metodološko, skrbno in celovito obravnavo ter opisovanje načina, kako ljudje določen fenomen izkušajo – kako ga zaznavajo, opisujejo, čutijo, presojujejo, pomnijo, osmišljajo oziroma vrednotijo in se o njem pogovarjajo z drugimi (Patton 2002, 261–279). Da bi raziskovalec lahko raziskal, kako je določen vidik žive realnosti konstruiran, mora vedno začeti z določenim odmikom od te resničnosti. To pomeni, da mora o njej opustiti vse sodbe da bi jo lahko videl tako, kot jo vidi udeleženec. Razumevanje udeleženceve resničnosti vključuje tudi sklicevanje na fenomenološko epoho, kar pomeni prekinitev samoumevnega toka izkustva in poziv k refleksiji doživljanja resničnosti, kot je to pri udeležencu. Ta premik k opisu raziskovalčeve izkušnje glede na izkušnjo udeleženca izkušnje obravnavano izkušnjo seveda spremeni, vendarle pa postane pri izvajanju raziskave nujen vidik (Daly 2007, 98).

V fenomenološkem empiričnem raziskovanju obstajajo različni pristopi, kot so empirična fenomenološka psihološka metoda (Karlsson 1993), hevristično raziskovanje (Moustakas (1990) in hermenevitični fenomenološki pristop (Van Manen 1990, 37). V nadaljevanju bomo predstavili dva pristopa, ki sta na področju psihologije in psihoterapije še posebej uporabna: opisno fenomenološko metodo in interpretativno fenomenološko analizo.

2.1 Opisna fenomenološka metoda

Opisna fenomenološka metoda (Giorgi 1994; 2000; Giorgi in Giorgi 2003) temelji na Husserlovem pristopu (1931) in je pristno fenomenološka znanstvena metoda. Deskriptivni fenomenologi priznavajo, da ima interpretacija pri razlagi načinov, kako ljudje svet zaznavajo in doživljajo, pomembno vlogo. Hkrati so prepričani, da je interpretacijo mogoče zmanjšati in se osredotočiti na primarni opis, pri čemer je interpretacija posebna vrsta opisa (Giorgi, Giorgi in Morley 2017, 176–181). Deskriptivna fenomenologija od raziskovalca zahteva, da zavzame fenomenološko držo, pri kateri je zadržan do vsega preteklega znanja (to obsega tako laično kot strokovno znanje in teorije) o proučevanem pojavu. Raziskovalec poskuša biti pri pojavu, kot se kaže v določenem primeru (npr. pripoved udeleženca raziskave o sebi), resnično prisoten. V ospredju raziskave je pojav, kot ga doživlja udeleženec raziskave – in ne pojav kot materialna resničnost (Willig 2022, 96). Giorgi in Giorgi (2003, 243–273) navajata korake za opisno fenomenološko raziskovanje, kjer se opisi udeležencev pogosto pridobivajo s poglobljenim polstrukturiranim intervjujem (Giorgi, Giorgi in Morley 2017, 176–185):

- Prvi korak: raziskovalec pridobi konkreten opis proučevanega fenomena.
- Drugi korak: raziskovalec mora pri obravnavi fenomena zavzeti fenomenološko držo.
- Tretji korak: raziskovalec celoten opis opazovanja ali izkušnje večkrat prebere, da dobi splošen občutek celote.

- Četrty korak: raziskovalec ponovno bere celoten opis, da bi razložil enote pomena, ki zajemajo različne vidike ali dimenzije celote.
- Peti korak: raziskovalec določene pomenske enote preoblikuje v psihološko občutljive izraze in se ob tem osredotoča na fenomen raziskovanja – pomen se spreminja, ko interakcija med pripovedovalcem in poslušalcem napreduje in se spreminja kontekst: enote pomena odražajo te spremembe in napredek.
- Šesti korak: raziskovalec na preoblikovanih pomenskih enotah izvaja domišljajske variacije, da bi ugotovil, kaj je v njih resnično bistveno – in nato skrbno opiše najbolj invariantne medsebojno povezane pomene, ki pripadajo izkušnji. To avtorja imenujeta splošna struktura izkušnje.

Obstaja več različic opisne fenomenologije, ki jim je skupna osredotočenost na opis, čeprav se razlikujejo po tem, v kolikšni meri postavljajo v ospredje določene razsežnosti izkustva (npr. psihološko ali eksistencialno). Med najpogostejše navajanimi viri so Colaizzi (1978, 48–71), Moustakas (1994) in Ashworth (2003, 145–153).

2.2 Interpretativna fenomenološka analiza

Cilj interpretativne fenomenologije je – tako kot pri deskriptivni metodi – boljše razumevanje narave in jakosti pojavov, ki se pojavljajo. Vendar ta različica fenomenologije ne ločuje opisa in interpretacije, temveč se opira na spoznanja hermenevtične tradicije – in trdi, da je vsak opis že oblika interpretacije (Willig 2022, 99). Van Manen (1990, 180) pravi, da so (fenomenološka) 'dejstva' živega izkustva vedno že smiselno (hermenevtično) doživeta. Poleg tega je treba tudi 'dejstva' doživete izkušnje zajeti v jezik (torej v humanistično znanstveno besedilo), kar je neizogibno interpretativen proces. Podobno tudi razumevanje ne more potekati, ne da bi si predhodno o pomenu tistega, kar poskušamo razumeti, ustvarili nekaj predpostavk. V proces oblikovanja pomena je vgrajena krožnost, ki se imenuje 'hermenevtični krog', kar pomeni, da lahko dele razumemo le z razumevanjem celote, celoto pa le z razumevanjem delov (Schmidt 2006, 4). Razumevanje zahteva krožno gibanje od predpostavke do razlage – in nazaj. Naše predpostavke se preverjajo v luči spreminjajočega se pomena tistega, kar poskušamo razumeti. Zato interpretativni fenomenološki raziskovalec predpostavk in domnev o svetu ne poskuša odpraviti, temveč jih, da bi pospešil razumevanje, uporablja in z njimi sodeluje (Willig 2022, 98). Tudi pri interpretativnem pristopu je razvitih več različic (Packer in Addison 1989; Van Manen 1990; Smith 1996).

Interpretativna fenomenološka analiza (v nadaljevanju IFA) je kvalitativna raziskovalna metoda, ki omogoča bogat vpogled v to, kako ljudje osmišljajo svoja življenja, in je še posebej uporabna za raziskovanje kompleksnih psiholoških pojavov. Ta metoda dopušča nezmožnost neposrednega dostopa do življenjskih svetov udeležencev raziskave – zaveda se namreč, da raziskovalcu te izkušnje niso neposredno dostopne. Kljub temu, da je njen cilj raziskati izkušnje udeleženca raziskave z njegove perspektive, pa obenem priznava, da mora takšno raziskovanje nujno vključevati raziskovalčev lastni pogled na svet ter naravo interakcije med raziskovalcem in udeležencem. Posledično je raziskovalčeva fenomenološka ana-

liza vedno (že) interpretacija udeleženčeve izkušnje (Willig 2022, 99).

Jonathan Smith (1996, 261–269) je metodo IFA prvič opredelil kot posebno metodo, s katero se je mogoče poglobiti v subjektivne izkušnje posameznikov in hkrati ohraniti dialog z bolj splošnim razumevanjem raziskovanja v psihologiji. Ukvarjanje s subjektivnimi izkušnjami in osebnimi poročili je povezal s pristopom fenomenološke psihologije in hermenevtike. Z IFA se posamezne primere raziskuje po naslednjih korakih:

- Prva faza: začne se z branjem in ponovnim branjem besedila, kjer raziskovalec ustvarja obsežne zapiske. Ti zapiski vključujejo začetne misli, asociacije, povzetke, vprašanja in komentarje o jeziku. Namen je dokumentirati prve vtise in vprašanja, ki se pojavijo ob branju besedila.
- Druga faza: raziskovalec identificira in poimenuje teme, značilne za dele besedila. Te teme so konceptualne in izražajo bistvo vsebine besedila – pogosto z uporabo psihološke terminologije.
- Tretja faza: sledi strukturiranje analize, kjer raziskovalec teme povezuje v skupke na podlagi njihovih medsebojnih razmerij. Skupke poimenuje tako, da odražajo njihov pomen in so glede na izvirne podatke smiselni.
- Četrta faza: izdelava pregledne tabele, vključujoče strukturirane teme in citate, ki ponazarjajo izkušnje udeležencev. Raziskovalčev interes pa je tisti, ki na koncu odloči, katere teme bo obdržal in katere ne.

Analiza posameznih primerov lahko vodi do integracije tem in povezovanja primerov, kar omogoča posplošeno razumevanje pojava. Udeleženci so glede na izkušnje pogosto homogena skupina, kar omogoča identifikacijo skupnih tem – raziskovalec pa analizo rezultatov zaključi z bolj eksplicitno interpretacijo ugotovitev. Eatough in Smith (2017, 193–200) zagovarjata dve različni ravni interpretacije. Prva, bolj opisna, empatična raven, želi raziskovalcu omogočiti vstop v udeležencev svet, druga pa udeleženčevu pripoved (da bi pridobila nadaljnji vpogled v njeno naravo, pomen in izvor) kritično preiskuje.

3. Uporaba empirične fenomenološke metode na področju raziskovanja zakonske in družinske terapije ter medosebnih odnosov

Fenomenologija se osredotoča na razumevanje posameznikovega življenjskega sveta na globlji ravni, nato pa na opis tega sveta z zornega kota udeleženca. Empatičen vstop v življenjski svet posameznika je bistven za resnično razumevanje pomena življenjskega sveta, kot ga doživlja posameznik. V številnih pogledih je vloga fenomenologa primerljiva z vlogo zakonskega in družinskega terapevta, ki za zagotavljanje terapevtske pomoči v klientov svet vstopa empatično in neobsojajoče. Prav zato je fenomenologija na področju zakonske in družinske terapije še posebej uporabna (Williams, Patterson in Edwards 2018, 67.) Veščine, ki jih oseba pridobi v procesu terapevtskega ali svetovalnega usposabljanja, pa so uporabne

in aplikativne v procesu fenomenološkega raziskovanja. Tako terapevti kot kvalitativni raziskovalci se morajo zavedati udeležencevih namigov in si prizadevati, da posameznika opolnomočijo za deljenje informacij (Merchant 1997, 1–19).

Pomemben koncept pri razumevanju družinskih odnosov je, da so odnosi v družini posebna dimenzija, ki vključuje dotik, intimnost, (so)odvisnost, vpliv prednikov, intenzivnost, sočutje, duhovnost, (verske) rituale ter edinstveno medsebojno spoznavanje in čutenje. Zaradi skupnega življenja v neposredni bližini si družine delijo edinstvene odnose, ki izhajajo iz skupnih, neposrednih interakcij v istem času in prostoru. Ta občutek in intimnost sta podlaga za spolno intimnost in tudi za nasilje v družini. Visoka stopnja intimnosti in domačnosti ter ustrezna rutina vedenja v družini omogočata visoko stopnjo tipizacije v družini. Te tipizacije lahko postanejo podlaga za proučevanje predvidljivih vzorcev vedenja v družinah (Daly 2007, 97–99). Zlasti interpretativna fenomenološka analiza raziskovalcu ponuja priložnost, da to, kako pari in družine osmišljajo svoje izkušnje, lahko raziskuje z intersubjektivne perspektive. Oblikovanje pomena je za razumevanje parov in družin – pa tudi kot element številnih kliničnih pristopov pri delu s pari in družinami – ključno (Allan in Eatough 2016, 406–412).

Izhodišče fenomenološkega raziskovalca je, da se osredotoči na načine, kako posameznik, par ali družina deluje ali ne deluje – in kako doživlja vsakdanje, samoumevne vidike svojih dnevnih izkušenj (Dahl in Boss 2005, 65). Fenomenološke študije kot način pridobivanja podrobnih opisov te realnosti pogosto uporabljajo poglobljene intervjuje. To lahko vključuje ponavljajoče se intervjuje z istim udeležencem ali intervjuje z različnimi ljudmi, ki doživljajo isti pojav. Pri tem je predmet raziskovanja običajni jezik (Gubrium in Holstein, 2003, 67–74; Williams, Patterson in Edwards 2018, 67). Natančneje – cilj je razumeti, kako udeleženci vsakdanji jezik uporabljajo, da oblikujejo svoj tipizirani, znani svet in mu dajejo pomen. To lahko vključuje opise tega, kar so doživeli – in kako so to doživeli. Senter in Caldwell (2002, 543–562) sta opravila fenomenološke intervjuje z devetimi ženskami, ki so uspešno prekinile nasilen odnos. V teh intervjujih sta si prizadevala zajeti naivne opise njihovih izkušenj in nato ugotoviti skupne elemente teh izkušenj. Poročata, kako so te ženske svojo energijo in namero preusmerile tako, da so se kot na moč in vir v procesu sprememb oprle na duhovnost. Parra-Cardona, Wampler in Sharp (2006, 215–228) so v poglobljeni študiji šestih latinskoameriških očetov uporabili fenomenološke koncepte opornikov, doživetih izkušenj, namernosti in življenjskega sveta, da bi razumeli, kako so ti mladi očetje doživljali svoje sodelovanje v psihoedukativnem programu starševstva. Crabtree in Harris (2019, 385–396) sta se medtem osredotočila na izkušnjo ločitve od zakonca, ko se je ta začela brez jasnosti, kako se bo končala. Na podlagi fenomenoloških intervjujev z 20 ločenimi osebami iz ZDA sta s hermenevitičnim fenomenološkim pristopom odkrila šest bistvenih tem: (a) partnerski odnos se zdi dvoumen, (b) ločitev je zasebna izkušnja, (c) ločitev je osamljena izkušnja, (d) koristi ločitve, (e) ločitev ni trajna in (f) izid je nejasen.

Pri raziskovanju zakonske in družinske terapije je naloga fenomenološkega raziskovalca tudi opis in razvrstitev izkušenj, kot se pojavljajo v zavesti družinskih članov, pa tudi v odnosu terapevt – klient. Kvalitativni raziskovalec posameznika spodbuja

k odzivu s priznavanjem njegove strokovnosti in izkušenj. V tem procesu raziskovalec posameznikovo zaupanje pridobiva z aktivnim poslušanjem, spretnostjo, razjasnjevanjem ter iskanjem tem, da poglobi opis življenjskega sveta z udeležencevega zornega kota, pa tudi razumevanje predstavljenega gradiva in podatkov. Merchant in Dupuy (1996, 540). Holyoak, Fife in Hertlein (2021, 85–102) so analizirali izkušnje desetih klientov, vključenih v individualno terapijo pri zakonskem in družinskem terapevtu. Z deskriptivno fenomenološko metodo so raziskovali njihovo dožemanje terapevtovega načina bivanja in zaznavanja vpliva terapevtovega načina bivanja na sodelovanje klientov v procesu. Podatki so bili zbrani s polstrukturiranimi individualnimi intervjuji, rezultati pa so bili razvrščeni v dve glavni temi: temeljna načela (uglašenost, skladnost in usklajevanje s strankami) in operativna načela (zagotavljanje potrditve in validacije, uravnotežena prožnost in struktura ter doseganje ciljev). Študija poudarja klinično pomembno idejo, da klienti terapevtov način bivanja doživljajo in se nanj odzivajo, prav tako pa poudarja pomen proučevanja veščin, osebnosti in značilnosti terapevta – namesto da bi to obravnavali kot stranska vprašanja, ki jih je treba v raziskavah posameznih modelov in rezultatov nadzorovati.

4. Sklep

Na podlagi našega pregleda lahko sklenemo, da je namen empirične fenomenološke študije raziskati življenjsko izkušnjo posameznikov v zvezi z določenim fenomenom. To pomeni odgovoriti na vprašanje, kaj je pomen, struktura in bistvo posameznikove živete izkušnje (določenega) fenomena (Johnson in Christensen 2019, 422). Pri tem se v skladu s konceptom intencionalnosti raziskovanje osredotoča na to, kako posamezniki objektivni svet, s katerim so v interakciji, osmišljajo subjektivno. Glavni cilj tovrstnih raziskav je proučiti psihološke pomene, ki k doživetemu pojavu prispevajo – z analizo živih primerov pojava v kontekstu življenja udeležencev (Giorgi, Giorgi in Morley 2017, 176–181). Tako kot pri številnih drugih kvalitativnih pristopih lahko to vključuje oblikovanje značilnih tem, ki izhajajo iz kolektivnega doživljanja pojava.

Empirično fenomenološko metodo lahko razumemo kot metodo na področju empiričnega – zlasti psihološkega – raziskovanja in kot učinkovit način raziskovanja, ki omogoča pridobitev uporabnih ugotovitev. V prispevku smo skušali tudi s konkretnimi primeri pokazati, da je fenomenološka metoda primerna za zajemanje globine življenjskih izkušenj človeka tako v družini in medosebnih odnosih kot tudi v odnosu do presežnega. S poudarkom na oblikovanju pomena izkušnje in načelu časovnosti metoda ponuja dragocen vpogled v subjektivno realnost posameznikov v terapevtskem kontekstu. To raziskovalcem omogoča, da se lahko poglobijo v kompleksnost medosebnih odnosov in izkušenj, ki jih ima posameznik z njimi, kar je za razvoj učinkovitejših terapevtskih intervencij bistveno.

Kratika

IFA – Interpretativna fenomenološka analiza.

Reference

- Ashworth, Peter.** 2003. An approach to phenomenological psychology: the contingencies of the lifeworld. *Journal of Phenomenological Psychology* 34, št. 2:145–156.
- Allan, Robert in Virginia Eatough.** 2016. The use of interpretive phenomenological analysis in couple and family therapy research. *The Family Journal* 24, št. 4:406–414.
- Braun, Virginia in Victoria Clarke.** 2021. *Thematic analysis: a practical guide*. London: SAGE Publications Ltd.
- Crabtree, Sarah A. in Steven M. Harris.** 2020. The lived experience of ambiguous marital separation: a phenomenological study. *Journal of Marital and Family Therapy* 46, št. 3:385–398.
- Colaizzi, Paul F.** 1978. Psychological research as the phenomenologist views it. V: Ronald Valle in Mark King, ur. *Existential-phenomenological Alternatives for Psychology*, 48–71. New York: Oxford University Press.
- Charmaz, Kathy.** 2014. *Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis*. 2. izdaja. London: SAGE Publications Ltd.
- Christensen, Martin, Anthony Welch in Jennie Barr.** 2017. Husserlian Descriptive Phenomenology: A review of intentionality, reduction and the natural attitude. *Journal of Nursing Education and Practice* 7, št. 8:113–118.
- Dahl, Carla M. in Pauline Boss.** 2005. The Use of Phenomenology for Family Therapy Research: The Search for Meaning. V: Douglas H. Sprenkle in Fred P. Piercy, ur. *Research methods in family therapy*, 63–84. 2. izdaja. New York: The Guilford Press.
- Dahlberg, Karin.** 2006. The essence of essences – the search for meaning structures in 34 phenomenological analysis of lifeworld phenomena. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being* 1, št. 1:11–19.
- Daly, Kerry J.** 2007. *Qualitative methods for family studies and human development*. London: SAGE Publications Ltd.
- Eatough, Virginia in Jonathan J. Smith.** 2017. Phenomenological psychology. V: Carla Willig in Wendy Stainton Rogers, ur. *The Sage Handbook of Qualitative Research in Psychology*, 193–200. London: SAGE Publications Ltd.
- Eberle, Scott G.** 2014. The elements of play: Toward a philosophy and a definition of play. *American journal of play* 6, št. 2:214–233.
- Hammersley, Martyn.** 2020. Reflections on the Methodological Approach of Systematic Reviews. V: Olaf Zawacki-Richter, Michael Kerres, Svenja Bedenlier, Melissa Bond in Katja Buntins, ur. *Systematic Reviews in Educational Research: Methodology, Perspectives and Application*. 23–40. Wiesbaden: Springer VS.
- Husserl, Edmund.** 1931. *Ideas: general introduction to pure phenomenology*. London: Routledge.
- Giorgi, Amedeo.** 1970. *Psychology as a Human Science*. New York: Harper & Row.
- . 1985. The phenomenological psychology of learning and the verbal learning tradition. V: Amedeo Giorgi, ur. *Phenomenology and Psychological Research*, 165–178. Pittsburgh, PA: Duquesne University Press.
- . 1994. A phenomenological perspective on certain qualitative research methods. *Journal of Phenomenological Psychology* 25, št. 2:190–220.
- . 2000. Concerning the Application of Phenomenology to Caring Research. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 14, št. 1:11–15.
- Giorgi, Amedeo, in Barbro Giorgi.** 2003. The Descriptive Phenomeno-Logical Psychological Method. Qualitative Research in Psychology. V: Paul M. Camic, Jean E. Rhodes in Lucy Yardley, ur. *Qualitative research in psychology: Expanding Perspectives in Methodology and Design*, 243–273. Washington DC: American Psychological Association.
- Giorgi, Amedeo, Barbro Giorgi in James Morley.** 2017. Phenomenological psychology. V: Carla Willig in Wendy Stainton Rogers, ur. *The Sage Handbook of Qualitative Research in Psychology*, 176–190. London: SAGE Publications Ltd.
- Glaser, Barney, in Anselm Strauss.** 1967. *The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research*. New York: Aldine.
- Gubrium, Jaber F., in James A. Holstein.** 2003. Active interviewing. V: Jaber F. Gubrium in James A. Holstein, ur. *Postmodern interviewing*, 67–80. London: Sage publications Ltd.
- Holyoak, Derek L., Stephen T. Fife in Matherine M. Hertlein.** 2021. Clients' perceptions of marriage and family therapists' way-of-being: a phenomenological analysis. *Journal of marital and family therapy* 47, št. 1:85–103.

- Johnson, R. Burke, in Larry Christensen.** 2019. *Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches*. London: Sage publications Ltd.
- Karlsson, Gunnar.** 1993. *Psychological Qualitative Research from a Phenomenological Perspective*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Merchant, Niloufer.** 1997. Qualitative research of counselors. *Counseling and Human Development* 30, št. 1:1–19.
- Merchant, Niloufer, in Paula Dupuy.** 1996. Multicultural counseling and qualitative research: Shared worldview and skills. *Journal of Counseling & Development* 74, št. 6:537–541.
- Merriam, Sharan B.** 2002. *Qualitative Research in Practice*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Miller, Delbert C., in Neil J. Salkind.** 2002. *Handbook of Research Design & Social Measurement*. 6. izd. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.
- Moustakas, Clark.** 1990. *Heuristic Research: Design, Methodology, and Applications*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.
- — —. 1994. *Phenomenological Research Methods*. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.
- Neuendorf, Kimberly A.** 2017. *The Content Analysis Guidebook*. London: SAGE Publications, Ltd.
- Packer, Martin J., in Richard B. Addison.** 1989. *Entering the Circle: Hermeneutic Investigation in Psychology*. Albany, NY: State University of New York Press.
- Parra-Cardona, Jose Ruben, Richard S. Wampler in Elizabeth A. Sharp.** 2006. "Wanting to be a good father": experiences of adolescent fathers of mexican descent in a teen fathers program. *Journal of Marital and Family Therapy* 32, št. 2:215–231.
- Patton, Michael Quinn.** 2002. Two Decades of Developments in Qualitative Inquiry: A Personal, Experiential Perspective. *Qualitative Social Work* 1, št. 3:261–283.
- Schmidt, Lawrence Kennedy.** 2006. *Understanding Hermeneutics*. Stocksfield: Acumen Publishing Limited.
- Schutz, Alfred.** 1970. The problem of transcendental intersubjectivity in Husserl. V: Immo Schutz, ur. *Collected papers*. Zv. 3, *Studies in phenomenological philosophy*, 51–84. Dordrecht: Springer Netherlands.
- Senter, Karolyn Elizabeth in Karen Caldwell.** 2002. Spirituality and the maintenance of change: A phenomenological study of women who leave abusive relationships. *Contemporary family therapy* 24:543–564.
- Smith, Jonathan A.** 1996. Beyond the divide between cognition and discourse: using interpretative phenomenological analysis in health psychology, *Psychology and Health* 11, št. 2:261–271.
- Van Kaam, Adrian L. Van.** 1959. Phenomenal analysis: exemplified by a study of the experience of 'really feeling understood'. *Journal of Individual Psychology* 15, št. 1:66–72.
- Van Manen, Max.** 1990. *Researching Lived Experiences: Human Sciences for an Action Sensitive Pedagogy*. Albany: State University of New York Press.
- Williams, Lee, JoEllen Patterson in Todd M. Edwards.** 2018. *Clinician's Guide to Research Methods in Family Therapy: Foundations of Evidence-Based Practice*. New York: The Guilford Press.
- Willig, Carla.** 2022. *Introducing Qualitative Research In Psychology*. 4. izdaja. London: Open University Press McGraw Hill.